

Kainuun hyvinvointialue
Sotkamontie 13, Hallintotalo H,
87300 Kajaani
jukka.lindberg@kainuu.fi
+358 40 5950631

LAUSUNTO

03.10.2022

Eduskunnan valtiovarainvaliokunta
Kunta- ja terveysjaosto
Stiina Hyrri (stiina.hyrri@eduskunta.fi)

Asia: Kainuun hyvinvointialueen lausunto Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan kunta- ja terveysjaostolle HE 154/2022 Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2023. Erityisnäkökulmina hyvinvointialueiden rahoitustilanne ja -näkymät vuodelle 2023 sekä henkilöstön riittävyys.

Asiantuntija: Jukka Lindberg, Kainuun hyvinvointialueen johtaja, jukka.lindberg@kainuu.fi, +358 40 595 0631

Kainuun hyvinvointialue kiittää mahdollisuudesta saada lausua jaostolle valtion 2023 talousarvioon liittyen hyvinvointialueiden rahoitustilanteesta, -näkymistä sekä henkilöstön riittävydestä.

Lausunnon yhteenveto

Maan hallitus on toteuttanut monia lainsäädäntömuutoksia, joilla on kustannusvaikutuksia hyvinvointialueille. Indeksitarkistuksina on 2023 valtion talousarviossa lisätty hyvinvointialueiden rahoitusta 756 M€. Tehtävämuutoksiin on varattu 275 M€ ja lisähenkilöstön kokonaismääräksi on arvioitu noin 5 500 henkilötyövuotta. Hyvinvointialueindeksi ottaa indeksin pistelukua suuremmat palkkaratkaisut ja -liukumat huomioon viiveellä. Tehtävämuutosten kustannusvaikutukset on pääosin aliarvioitu. Henkilöstölisäyksiä ei kyetä toteuttamaan suunnitellussa aikataulussa, koska työmarkkinoilta ei ole saatavissa tarvittavaa lisähenkilöstöä.

Edellä mainittuihin tekijöihin viitaten ainoa kestävä ratkaisu on säilyttää hyvinvointialueiden vuoden 2023 talousarviossa oleva rahoitustaso sellaisenaan sekä myöhentää kaikkia tehtävämuutoksia ja henkilöstölisäyksiä vähintään yhdellä vuodella. Näin taataan hyvinvointialueiden taloudellinen selviytyminen ensimmäisestä toimintavuodesta ja varmistetaan hyvinvointialueiden käynnistymisen. Lisäksi vuoden 2023 kuntien tilinpäätösten mukaiset hyvinvointialuekohtaiset rahoituksen tarkistukset on toteutettava jo vuonna 2023 valtion lisätalousarviolla. Hyvinvointialueiden rahoituslakiin suunniteltu yliopistosairaalalisä on rahoitettava hyvinvointialueiden rahoitusraamin ulkopuolelta korottamalla valtion koulutus- ja tutkimuskorvauksia 116 M€ yliopistosairaaloita ylläpitäville hyvinvointialueille vuodesta 2024 lähtien.

Rahoituksen perusongelma

Hyvinvointialueiden rahoitusmekanismin perusongelma on hyvinvointialueiden vuoden 2023 rahoituksen yleinen alimittaisuus siitä huolimatta, että hyvinvointialueiden rahoitusta on joiltain osin lisätty. Hyvinvointialueille tehdyn kartoituksen pohjalta vuoden 2023 alirahoitus on keskimäärin noin 4-5% kokonaiskustannuksista. Rahoitusvajeessa on arviomme mukaan pääsääntöisesti noin +/- 2% hyvinvointialuekohtainen vaihtelu. Kainuun hyvinvointialueen näkökulmasta vuoden 2023 rahoitus on noin 6% alle käynnistämisvaiheen todellisten kustannusten.

Alimittaisen rahoituksen syitä on analysoitu eri hyvinvointialueilla. Hyvinvointialueiden rahoitusmekanismi ei riittävällä tavalla huomioi ajankohtaisia rahoituksen realisoituvia painetekijöitä, joista voidaan mainita muun muassa:

- kuntien alibudjetointi vuodelle 2022 (mm. palkkaratkaisujen huomioimatta jättäminen)
- kustannusten kasvun nopeus
- näkymättömät kustannuserät kuntien talousarvioissa, joita ei huomioida rahoituspohjassa
- koronakorvausten vääristävä vaikutus henkilöstömenoihin sekä Koronan hoito- ja palveluvelka
- henkilöstövaje ja täyttämättömät vakanssit
- muutuskustannukset (etuuksien harmonisointi, asiakasmaksujen yhtenäistäminen, palkkojen harmonisointi, pelastustoimen henkilön lisäämispaineet varallaolon muutoksista johtuen jne.)
- ostopalvelujen indeksia suuremmat hinnankorotukset
- korkokustannusten nousu
- lakisääteiset tehtävämuutokset, joiden kustannukset huomioitu rahoituksessa vain osaksi

Monen hyvinvointialueen 2023 tilikausi on Kainuun lisäksi muodostumassa pääosin raskaasti alijäämäiseksi rahoitusmekanismista johtuen. Alijäämän suuruus vaihtelee eri arvioissa kansallisesti 900 M€:sta yli yhteen miljardiin euroon. Joillain hyvinvointialueilla varaudutaan lyhytaikaiseen lainanottoon – toisilla alueilla – kuten Kainuussa - arvioidaan kassan riittävän hädin tuskin 2023 alijäämistä selviytymiseen.

Kainuun hyvinvointialueen käynnistyvä valtion rahoitus vuodelle 2023 on tämänhetkisissä laskelmissa noin 370 M€ tasolla todellisen kustannustason ollessa yli 390M€. Vuoden 2023 alusta toimintansa aloittavilla hyvinvointialueilla on mahdollisuus vaikuttaa kustannustekijöihin omalla johtamisellaan vasta järjestämisvastuun siirtymisen myötä 1.1.2023. Noin 25 M€ alijäämää ei ole mahdollista kuroa nopein toimin sopeuttamisen kautta ilman lainsäädännön velvoitteiden selkeää vähentymistä, jota ei ole näköpiirissä.

Rahoitusmallin valuvika

Alimittaisen käynnistyvän rahoituksen lisäksi hyvinvointialueen rahoitusmalliin liittyvät korjausmekanismit on suunniteltu liian takapainoisiksi. Vuoden 2023 tilinpäätösten korjauserä toteutetaan hyvinvointialuekohtaisesti vasta vuonna 2024 sekä yleinen rahoitustason tarkastelu vasta vuonna 2025. Takapainoisuutta on pidettävä rahoitusjärjestelmän valuvikana, joka johtaa pahimmillaan siihen, että laaja joukko hyvinvointialueita käy jatkuvia neuvotteluita rahoittajan kanssa rahoitusjärjestelmästä johtuen.

Tulevat rahoitusmuutokset

Suunnitteilla ja jo lausunnolla olevaan rahoituslain muutokseen kaavaillaan yliopistosairaalisää, joka uhkaa syöstä ne hyvinvointialueet, jotka eivät ylläpidä YO-sairaalaan entistä syvemmälle rahoituskriisiin. Kainuun hyvinvointialueen rahoitus vähenisi tältä osin 3,9M€ vuodesta 2024 lähtien. YO-sairaalisä tulee rahoittaa jälkeenjääneitä valtion koulutus- ja tutkimuskorvauksia korottamalla vuodesta 2024 lähtien 116 M€. Lisäksi rahoituslain muutosten taustatöiden pohjalta on ilmeistä, että hyvinvointialueiden rahoitusmallia olisi syytä kehittää ottamalla ainakin palkkatekijä ja tyydyttämätön palvelutarve mukaan rahoituksen pohjana oleviin tarvetekijöihin. Lisäksi on syytä arvioida syrjäisyyden painon nostamista rahoitustekijänä, jotta rahoitus kohdistuisi tarkemmin tarpeiden suuntaisesti.

Kajaanissa 3.10.2023

*Jukka Lindberg
Kainuun hyvinvointialueen johtaja*